

توسعه کارآفرینی اسلامی در چچه ای به سوی الگوی پیشرفت اسلامی -
 ایرانی (ارائه مدل مفهومی) (با تاکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری)
 رسول عباسی^۱، مهدی اسماعیلی^۲

چکیده:

امروزه توسعه کارآفرینی برای دستیابی به ثروت، رفاه و اشتغال به امری اجتناب ناپذیر برای توسعه کشورها مبدل گردیده است. در دنیای در حال تحول و در حال پیشرفت امروز، کامیابی از آن جوامع و سازمان‌هایی است که بین منابع کمیاب و قابلیت‌های مدیریت و کارآفرینی منابع انسانی خود رابطه معنی‌داری برقرار نمایند، کارآفرینی، اساس پیشرفت و توسعه جوامع است. اگر ملتی کارآفرین باشد، منابع زیر زمینی خود را نیز در راستای توسعه زیر ساخت‌ها به کار خواهد بست بسیاری از کشورهای جهان سوم، با مشاهده رفاه مادی غرب، آموزه‌های غرب راسرلوحه اقدامات خویش قرار دادند. بخشی از این آموزه‌ها، شرط وصال و وصول به توسعه را در قبول عقب ماندگی و دور ماندن از قافله تمدن دانسته و برای جبران این فاصله، دست شستن از سنت، چنگ زدن به دامن سکولاریسم و از سر تا پا غربی شدن را تجویز می‌نمود. تأمل در روزگار و امع پذیرشگر نسخه‌های غربی توسعه، نشان از سردرگمی، بحران در هویت، شورش‌های اجتماعی و ... می‌دهد. لزوم تحول در دهه چهارم انقلاب بر مبنای الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی در چهار عرصه، فکر و اندیشه، علم و فناوری، زندگی و البته همه این سه عرصه در سایه سار معنویت، که به نحو تفکیک ناپذیری مبداء و معاد، دنیا و آخرت و... در آن در هم تنیده است را تبیین نماید. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که با گام برداشتن در این چهار عرصه، گام‌های تحول به سوی پیشرفت مورد نظر هدایت خواهد گردید. هدف این مقاله بررسی توسعه کارآفرینی و نقش آن‌ها در تحقق الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی اسلامی، رشد، توسعه، الگوی پیشرفت، رهبری

مؤلفه‌های مفهومی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری:

ایده پردازی این الگو توسط مقام معظم رهبری انجام شده است. از این رو، با مذاقه در بیانات ایشان می‌توان خطوط راهنمای تبیین و تعریف الگو را استنباط و احراز نمود. البته مطالعه تفصیلی در هر یک از این ابعاد، نیازی جدی در روند طرح ریزی سند ملی است؛ مطالعاتی که با تحلیل علمی زوایای هر یک از عناصر چهارگانه مفهومی آن (الگو، اسلامی، ایرانی، پیشرفت) در درجه اول،

^۱. استادیار مدیریت دانشگاه تهران

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دانشگاه تهران

توصیف و شناختی جامع از آن را ممکن سازد. تنها با این شناخت است که می‌توان برای یافتن معنا و اصول فکری و رفتاری مناسب و قرار دادن آن در قالبی الگو وار، اقدام نمود و به تعیین و تقسیم مسئولیت عملی در این راستا پرداخت.

با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری - به عنوان طرح اصلی ایده ساپ در مورد تعریف و عناصر این الگو و همچنین بیانات ایشان در یال‌های گذشته، می‌توان خطوط راهنمای شناخت و تعریف چارچوب مفهومی و همچنین خصایص و ویژگی‌های اساسی آن را به شکل کلی و کلان، چنین دسته بندی نمود:

"الگو" نقشه جامع است. وقتی می‌گوییم الگوی اسلامی - ایرانی یعنی یک نقشه جامع بدون نقشه جامع، دچار سر درگمی خواهیم شد؛ همچنان که در طول این سی سال، به حرکت‌های هفت و هشتی، بی هدف و زیگزاگ مبتلا بودیم و به این در و آن در زدیم. گاهی یک حرکت را انجام دادیم، سپس گاهی ضد آن حرکت و متناقض با آن را هم در زمینه فرهنگ، هم در زمینه اقتصاد و در زمینه‌های گوناگون انجام دادیم. این به خاطر این است که یک نقشه جامع وجود نداشته است. این الگو، نقشه جامع است. به ما می‌گوید که به کدام طرف، و به کدام سمت، برای کدام هدف داریم حرکت می‌کنیم. طبعاً وضعیت مطلوب باید تصویر شود و چگونگی رسیدن از وضع موجود به آن وضع مطلوب هم بایستی بیان شود (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۹/۱۰).

"پیشرفت" الزاماً مرادف با توسعه نیست: "کلمه پیشرفت را ما با دقت انتخاب کردیم. تعمداً نخواستیم کلمه توسعه را به کار ببریم. علت این است که کلمه توسعه، یک بار ارزشی و معنایی دارد. التزاماتی با خودش همراه دارد که احیاناً ما با آن التزاماً همراه نیستیم. ما نمی‌خواهیم یک اصطلاح جا افتاده متعارف جهانی را که معنای خاصی را از آن می‌فهمند، بیاوریم داخل مجموعه کار خودمان بکنیم. ما مفهومی را که مورد نظر خودمان است، مطرح و عرضه می‌کنیم. این مفهوم عبارت است از پیشرفت" (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۹/۱۰).

پیشرفت باید مبتنی بر ((عدالت)) باشد ((در نظام‌های مادی، آبادی وجود دارد؛ قدر مطلوب پیشرفت‌های مادی خوب است؛ اما در مورد همان پیشرفت‌های مادی هم تعادل و نگاه عادلانه وجود ندارد ... این پیشرفتی نیست که کشور اسلامی و جامعه اسلامی دنبال آن است. آن خوشبختی که ما برای جامعه اسلامی، برخوردار می‌ای که برای جامعه اسلامی، قائلیم فقط این نیست که شما اینجا نگاه می‌کنید؛ بلکه برخوردار می‌مادی و معنوی. یعنی فقر نباید باشد، عدالت باید باشد، تقوا و اخلاق و معنویت و پرهیزگاری هم باید باشد. این، عدفی است که باید دنبال او ببریم)) (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷/۷/۷).

پیشرفت مبتنی بر ((اصول اسلامی)) است و این اصول، شاخص الگوی پیشرفت هستند ((اصولی داریم که باید از این اصول تخطی نشود. یعنی به نام فکر پردازی و اندیشه پردازی، از اصول انحراف پیدا نشود. اصول، شاخص‌های راه صحیح و صراط مستقیم است. خطا است اگر اصول را به دیواره‌هایی تشبیه بکنیم که انسان از وسط این دیواره‌ها باید حرکت کند؛ نه، اصول شاخص‌اند. یک راه مستقیمی وجود دارد، یک صراط مستقیمی هست که این، انسان را به هدف می‌رساند. این صراط مستقیم را باید شناخت، باید کشف کرد)) (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷/۷/۷).

وصف اسلامی و ایرانی الگوی توسعه، از همان فراز نخست سند چشم‌انداز دائر بر ویژگی‌های جامعه ایران ۱۴۰۴ با بیانی دقیق و عبارتی عمیق شناسایی و تاکید شده است. براین اساس ((جامعه ایرانی در افق چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت: توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی)). به تعبیر دیگر، در همین بیان سند چشم‌انداز، سه ساحت از هویت ج. آ. ایران مورد تاکید است: اسلامی بودن، ایرانی بودن و انقلابی بودن، انقلابی بودن، ترکیب و نقطه تلاقی اسلامیت و ایرانیت نظام و جلوه عینی این تلاقی در عمل است.

محتوای اسلامی الگوی پیشرفت:

الگوی پیشرفت ظرفی دارد و آن اسلامی و ایرانی بودن آن است. این ظرف اسلامی و ایرانی از هم جدا نیست. اسلام به ایرانی هویت بخشید و ایرانی نیز موجبات گسترش اسلام را فراهم نمود. مقام معظم رهبری در خصوص اسلامی بودن الگوی پیشرفت می‌فرمایند: «به خاطر اینکه غایات، اهداف، ارزش‌ها و شیوه‌های کار، همه از اسلام مایه خواهد گرفت؛ یعنی تکیه ما به مفاهیم اسلامی و معارف اسلامی است. ما یک جامعه اسلامی هستیم، یک حکومت اسلامی هستیم و افتخار ما به این است که می‌توانیم از منبع اسلام استفاده کنیم. خوشبختانه منابع اسلامی هم در اختیار ما وجود دارد؛ قرآن هست، سنت هست و مفاهیم بسیار غنی و ممتازی که در فلسفه ما و در کلام ما و در فقه ما و در حقوق ما وجود دارد. بنابراین «اسلامی» هم به این مناسبت است» (امام خامنه ای ۱۰/۹/۸۹).

محتوای ایرانی الگوی پیشرفت:

همانطور که اشاره شد، الگوی پیشرفت ظرفی دارد و آن اسلامی و ایرانی بودن آن است. این ظرف اسلامی و ایرانی از هم جدا نیست. اسلام به ایرانی هویت بخشید و ایرانی نیز موجبات گسترش اسلام را فراهم نمود. این الگو از سوی متفکران ایرانی مسلمان شکل خواهد گرفت و الگویی کاملاً ایرانی و متناسب با بوم ماست. در خصوص ایرانی بودن الگو مقام معظم رهبری اشاره می‌فرمایند: «خوب، شرایط تاریخی، شرایط جغرافیایی، شرایط فرهنگی، شرایط اقلیمی، شرایط جغرافیای سیاسی در

تشکیل این الگو تأثیر می‌گذارد - که قطعاً این‌ها درست است - این نکته هم مطرح است که طراحان آن، متفکران ایرانی هستند؛ این کاملاً وجه مناسبی است برای عنوان ایرانی؛ یعنی ما نمی‌خواهیم این را از دیگران بگیریم؛ ما می‌خواهیم آنچه را که خودمان لازم می‌دانیم، مصلحت کشورمان میدانیم، آینده‌مان را می‌توانیم با آن تصویر و ترسیم کنیم، این را در یک قالبی بریزیم. بنابراین، این الگو ایرانی است» (امام خامنه‌ای ۱۰/۰۹/۸۹).

نقش مردم در پیشبرد الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت نشان دهنده اهمیت کارافرینی اسلامی:

امام خامنه‌ای برای مردم در همه زمینه‌ها نقش برجسته‌ای قائل است. مصداق این سخن را می‌توان در شاخصی از شاخص‌های در خط امام (ره) بودن یافت. ایشان می‌فرمایند که: «شاخص دوم، اعتقاد راسخ و صادقانه به نقش مردم است؛ هم کرامت انسان، هم تعیین کننده بودن اراده انسان. در مکتب سیاسی امام، هویت انسانی، هم ارزشمند و دارای کرامت است، هم قدرتمند و کارساز است. نتیجه ارزشمندی و کرامت داشتن این است که در اداره سرنوشت بشر و یک جامعه، آراء مردم باید نقش اساسی ایفاکنند» (امام خامنه‌ای، ۱۴ / ۰۳ / ۸۳). ایشان در جای دیگری می‌فرمایند: «وظیفه عمومی مردم در قبال مسئولین، اعتماد، همراهی، پشتیبانی و کمک است» (امام خامنه‌ای، ۰۶ / ۱۱ / ۸۸). معظم له در خصوص نقش مردم در توسعه اشاره دارند که: «توسعه باید با مردم گره بخورد؛ مردم باید محور توسعه باشند» (امام خامنه‌ای، ۱۵ / ۰۵ / ۸۲). ایشان می‌فرمایند که: «انسان، محور است. همه این مسائلی که ما داریم بحث می‌کنیم: مسئله عدالت، مسئله هی امنیت، مسئله رفاه، مسئله عبادت، برای این است که فرد انسان سعادت مند شود. اینجا مسئله سعادت و مسئله عقبی متعلق به فرد است؛ نه به این معنا که انسان از حال دیگران غافل باشد، برای آن‌ها کار نکند؛ نه،» من احیای فکاتما احیا الناس جميعاً». (مائده: ۳۲) در روایت هست که معنای این جمله را از امام پرسیدند، فرمود: تأویل اعظم آن این است که تو کسی را هدایت کنی. معلوم است که هدایت وظیفه همه است؛ لیکن در نهایت آن چیزی که از نگاه اسلام برای انسان مطرح است و اهم است، نجات خودش است. ما باید خودمان را نجات دهیم. نجات ما به این است که به وظائفمان عمل کنیم؛ که البته آن وقت وظائف اجتماعی، استقرار عدالت، ایجاد حکومت حق، مبارزه با ظلم، مبارزه با فساد، این‌ها همه جزو مقدمات همان نجات است.... هدف نهائی عبارت است از رستگاری انسان؛ این بایستی مورد توجه باشد. انسان موجودی است مکلف، مختار و مواجه با هدایت الهی - «ألم نجعل له عینین و لسانا و شفقتین و هدیناه التجدین (بلد: ۱۰ - ۸) می‌تواند هدایت را انتخاب کند، می‌تواند ضلالت را انتخاب کند. انسان موجودی است متعهد، برای خود، برای جامعه، برای اهل. آن وقت باین نگاه، مردم سالاری علاوه بر اینکه برای

مردم یک حق است، یک تکلیف هم می‌شود؛ یعنی همه مردم در امر حکومت جامعه مسئول‌اند. نمی‌شود گفت که آقا به من مربوط نیست؛ نه، صلاح و فساد کشور، حکومت، این‌ها به یکایک انسان‌ها مرتبط است؛ یعنی انسان در مقابل آن تعهد است. این هم یکی از آن عناصر اصلی است که بایستی در دیدگاه اسلام مورد ملاحظه قرار بگیرد و در این الگو رعایت شود» (امام خامنه‌ای، ۱۰ / ۰۹ / ۸۹).

کارآفرینی

مفاهیم و تعاریف کارآفرینی

کارآفرینی از ابتدای خلقت بشر و همراه با او در تمام شئون زندگی انسان حضور داشته و مبنای تمامی حضور داشته و مبنای تمامی تحولات و پیشرفتهای بشری بوده است. ادبیات کارآفرینی نشان می‌دهد که کارآفرینی فعالیت‌های بشر را در بر می‌گیرد (صمدآقایی، ۱۳۷۸: ۲۲).

undertake به معنا «متعهد شدن»^۱ نشأت گرفته است. که در فارسی ابتدا کارآفرمایی و سپس کارآفرینی ترجمه شده که هر دو ترجمه خوبی از این واژه‌ها نیستند به نظر می‌رسد بهتر بود که این واژه به "ارزش آفرین" ترجمه می‌شد. کارآفرینی شامل یک فرآیند یادگیری است و عبارت از توانایی برآمدن از عهده مسائل و مشکلات و نیز یادگرفتن از آن‌ها می‌باشد (Deakins & Freel, ۱۹۹۸: ۲۱).

بنا بر تعریف واژه نامه دانشگاهی وبستر^۲: کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند... از حدود سال ۱۷۰۰ میلادی به بعد، فرانسویان درباره پیمانکاران دولت که دست اندرکار ساخت جاده، پل، بندر و استحکامات بودند، به کرات لفظ کارآفرین را به کار برده‌اند (کردنائیج، و همکاران، ۱۳۸۶: ۲). این موضوع در جامعه و حتی در میان تحصیلکردگان نیز به صورت غلط و به معنای «ایجاد کار» متداول شده است؛ در حالی که ایجاد کار و شغل ممکن است یکی از نتایج کارآفرینی باشد. تا به حال معادل فارسی مناسب و درستی برای عبارت انگلیسی «Entrepreneurship» پیدا نشده است و بعضی‌ها آن را معادل «ارزش آفرینی» می‌دانند (احمدپور، ۱۳۸۷). صاحب نظران علم اقتصاد بیشتر نقش‌های کارکردی کارآفرینی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. جامعه‌شناسان و روانشناسان نیز ابعاد فرهنگی و اجتماعی تاثیرات محیط بر فرد و ویژگی‌های شخصی وی را بررسی کرده‌اند. اندیشمندان حوزه مدیریت نیز با رویکرد فرایندی به تشریح مدیریت کارآفرین و محیط کارآفرینانه در سازمان‌ها پرداخته‌اند (مرادی، ۱۳۸۵: ۳).

اسلام و کارآفرینی:

Undertake-۱

Webster's New Collegiate Dictionary-۲

همانطور که در قرآن و احادیث موجود مشخص است دین اسلام مردم را به انجام فعالیت (کار) دعوت می‌کند و از انسان‌ها می‌خواهد که از کار خویش را نیز بهره‌مند سازند و بطور مستقیم و غیر مستقیم مردم را به تشویق کارآفرینی و ایجاد شغل می‌کند تا از فقر و گرسنگی در یک جامعه اسلامی جلوگیری شود. در نتیجه؛ افکار دینی یک فرد می‌تواند تأثیر گذار بر کارآفرینی او باشد. دین اسلام چون بیشترین توجه را به تک تک افراد جامعه دارد می‌تواند یک فرد کارآفرین را در کار و فعالیت خویش بیشتر تشویق کند، و فرد کارآفرین با دید دین می‌تواند در کار خود موفقیت بیشتری کسب کند و تنها به فکر منافع خویش نباشد و دیگران را نیز موفقیت خویش شریک سازد، تا بتواند کار را توسعه دهد. با یک نگاه کلی به ویژگی‌های یک فرد کارآفرین و خصوصیات که اسلام از یک انسان با تقوا انتظار دارد می‌توان فهمید که انسان مؤمن به تمام معنا، می‌تواند یک کارآفرین باش چون مسئولیت‌پذیری، دست‌یابی به درجات بالا تراجماعی، تحمل شکست، امید و فعالیت که از ویژگی‌های یک کارآفرین است در اسلام نیز به انسان توصیه شده است تا بتوانند به موفقیت و کامیابی دنیوی و اخروی دست یابد اسلام انسان‌ها را به داشتن امید و مثبت بودن تشویق می‌کند و هرگز منفی‌گرایی را قبول نمی‌کند. کارآفرینی از دین اسلام یک کار مقدس به شمار می‌آید (خنیفر، ۱۳۸۵، ص ۲۹).

کارآفرینی در سیره پیامبر صلی الله علیه وآله:

یکی از فصل‌های درخشان زندگی پیامبر معظم اسلام صلی الله علیه وآله، کار و کارآفرینی و تقدیر و ترویج کار و فعالیت است. در نگاه پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله، کار کردن، در ردیف جهاد در راه خدا آمده است. وی در این باره می‌فرماید: «هر کس از راه، حلال برای استغنای خود و خانواده‌اش تلاش کند، مانند کسی است که در راه خدا جهاد کرده است و هر کس با تلاش و آبرو، در پی حلال دنیا باشد، در مرتبه شهدا خواهد بود».

امام صادق علیه السلام، درباره پیامبر می‌فرماید: «پیامبر، همیشه هسته‌های خرما را در زمین می‌نشاند و علاقه زیادی به کشاورزی داشت». همچنین ابن اثیر می‌نویسد: «در فدک، (مکارم شیرازی، ص ۳۸۹) درخت خرما بود که پیامبر صلی الله علیه وآله، آن‌ها را کاشته بود که از میوه آن‌ها، حجاج استفاده می‌کردند. عده‌ای نیز از آن‌ها بهره اقتصادی می‌بردند».

از احادیث مرتبط با مقولات یاد شده، به خوبی روشن می‌شود که پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله، با این که امور اجتماعی و وظایف سنگین رسالت و تبلیغ را بر عهده داشت، هم شخصاً کار می‌کرد و هم کار و تلاش و خلق فرصت‌ها را ترویج می‌کرد. او، مروج کار و کارآفرینی بود و همواره و در تمامی زوایای حیات خویش، در هیئت یک کارآفرین اندیشه ورز، ظاهر می‌شد؛ او، مبدأ کار و کارآفرینی را

خدا می‌دانست و می‌فرمود: «وقتی خداوند، دری از کسب و کار و روزی را به روی شما گشود، آن را حفظ کنید» و همواره تأکید می‌کرد که «کسی که از دسترنج خود درآمد داشته باشد و کسب و کار و اشتغال داشته باشد، دوست خداوند است».

در جایی دیگر، پیامبر صلی الله علیه وآله، به گونه ای دیگر، دست‌ها را در سه دسته «دست فرازین یا دست خدا»، «دست میانی یا دست بنده بخشنده» و «دست فرودین یا دست سائل» تقسیم می‌فرماید. از میان این‌ها، دست کریمانه خداوند و دست بنده ای که دائماً در حال بذل و احسان است، زیور خلقت‌اند؛ اما دست سائل، نکوهش گردیده است. (محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۰).

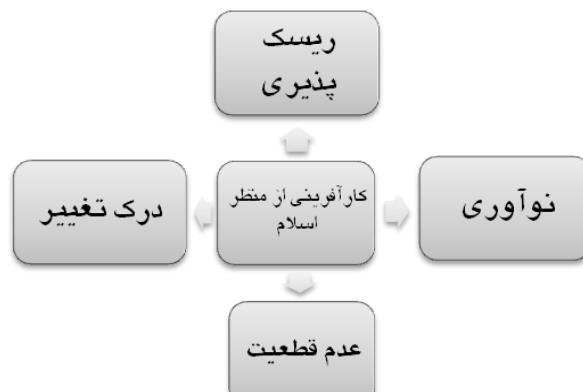
سخن مقام معظم رهبری درباره کارآفرینی اسلامی:

رونق دادن به اشتغال و تشویق کارآفرینان و ایجاد بنگاه‌های کاری هم یکی از این کارهای لازم است. این در منطق جمهوری اسلامی یک تلازم را نشان می‌دهد. در منطق کشورهای مادی اینجور نیست. در منطق کشورهای سرمایه‌داری، کارگر یک ابزار است؛ وسیله‌ای است در خدمت کارفرما. در منطق آن مکتب‌های مضمحل‌شده و نابودشده‌ای که ادعای طرفداری از کارگر می‌کردند، وجود جنگ میان کارفرما و کارگر بود. از این جنگ بود که آن نظام‌ها می‌خواستند نان بخورند و اسمشان را بگذارند مدافعین کارگر. آن وقت در نظام به اصطلاح سوسیالیستی شوروی سابق، همان بساط سرمایه‌داری، همان اسراف‌ها، همان فسادهای گوناگون مالی به اسم کارگر و به نام دفاع از طبقه کارگر وجود پیدا کرده بود. منطقتان، منطلق تضاد و تعارض بود. اسلام و نظام اسلامی و جمهوری اسلامی هیچیک از این دو طریق را قبول ندارد؛ معتقد است که این دو عامل، یعنی عامل کارآفرینی و ایجاد بنگاه‌های اشتغال و کارآفرینی یک بازوست، وجود نیروی کار یک بازوی دیگر است. این‌ها باید هر دو باشند و همکاری کنند. نقش دولت، ایجاد یک خط عادلانه میانه برای این همکاری است؛ ظلم نشود. نه آن‌ها به این‌ها تعرض کنند، نه این‌ها از کار آن‌ها کم بگذارند؛ هیچکدام به حقوق یکدیگر تعرض نکنند. اگر اینجور باشد، آن وقت جامعه با سلامت و صفا پیش خواهد رفت؛ نه آن پرخوری‌ها و اسراف‌ها و زیاده‌روی‌ها فرهنگ رائج خواهد شد، نه محرومیت یک طبقه برای آن طبقه فرهنگ ثابت خواهد شد. این، منطق نظام جمهوری اسلامی است.

مربع کارآفرینی و نگاه اسلامی:

همان طور که در قرآن و احادیث موجود مشخص است دین اسلام مردم را به انجام فعالیت (کار) دعوت می‌کند و از انسان‌ها می‌خواهد که از کار خویش، دیگران را نیز بهره مند سازند و به طور مستقیم و غیر مستقیم مردم را تشویق به کارآفرینی و ایجاد شغل می‌کند تا از فقر و گرسنگی در یک جامعه اسلامی جلوگیری شود. در نتیجه افکار دینی یک فرد می‌تواند تاثیرگذار بر یک کارآفرین را در

کار او باشد. دین اسلام چون بیشترین توجه را به تک تک افراد جامعه دارد می‌تواند یک فرد کارآفرین را در کار و فعالیت خویش بیشتر تشویق کند، و فرد کارآفرین با دید دین می‌تواند در کار خود موفقیت بیشتری کسب کند و تنها به فکر منافع خویش نباشد و دیگران را نیز موفقیت خویش شریک سازد، تا بتواند کار را توسعه دهد. با یک نگاه کلی به ویژگی‌های یک فرد کارآفرین و خصوصیات که اسلام از یک انسان با تقوا انتظار دارد می‌توان فهمید که انسان مؤمن به تمام معنا، می‌تواند یک کارآفرین باش چون مسئولیت‌پذیری، دست‌یابی به درجات بالا تراجماعی، تحمل شکست، امید و فعالیت که از ویژگی‌های یک کارآفرین است در اسلام نیز به انسان توصیه شده است تا بتواند به موفقیت و کامیابی دنیوی و اخروی دست یابد اسلام انسان‌ها را به داشتن امید و مثبت بودن تشویق می‌کند و هرگز منفی‌گرایی را قبول نمی‌کند. کارآفرینی از دین اسلام یک کار مقدس به شمار می‌آید. در بعضی از جوامع غربی که اقتصاد را جدای از اخلاق می‌دانند اگر کسی بتواند به هر قیمت در بازار رقابت از دیگران پیشی گرفته و در کار خود پیروز شود، آن فرد به عنوان یک کارآفرین موفق شناخته می‌شود لیکن در جامعه اسلامی، یک کارآفرین حق ندارد از طریق رشوه، بهره‌کشی، ظلم، کلاه برداری، تملق و چاپلوسی و به طور کلی از راه نامشروع به کسب و کار بپردازد. (خنیفر، ۱۳۸۵، ص ۳۰). جالب اینکه این دو محقق چهار ویژگی را در تمامی تعاریف ثابت یافتند که اوضاع چهارگانه یا مربع کارآفرینی را می‌توان نمایش داد. (خنیفر، ۱۳۸۵، ص ۵۰).

شکل ۱- مربع کارآفرینی

نوآوری

پیامبر اکرم (ص) در خصوص نوآوری می‌فرماید: ((خداوند بنده مؤمنی را دوست دارد که خود دارای حرفه و پیشه جدیدی باشد)) (نهج الفصاحه، ش ۷۵۰)

ریسک‌پذیری

در خصوص ریسک‌پذیری حضرت علی (ع) می‌فرماید: ((اگر از چیزی واهمه داشتی توقف نکن و آنرا انجام ده)). (رضی، ۱۳۰۶ ق)

در خصوص ریسک پذیری حضرت علی (ع) می‌فرماید: ((اگر از کاری بیمناک هستی، خود را در آن درافکن، زیرا که ترس از هر کاری بزرگ تر از خود کار است)). (نهج البلاغه، قصار ۱۱۶۹)

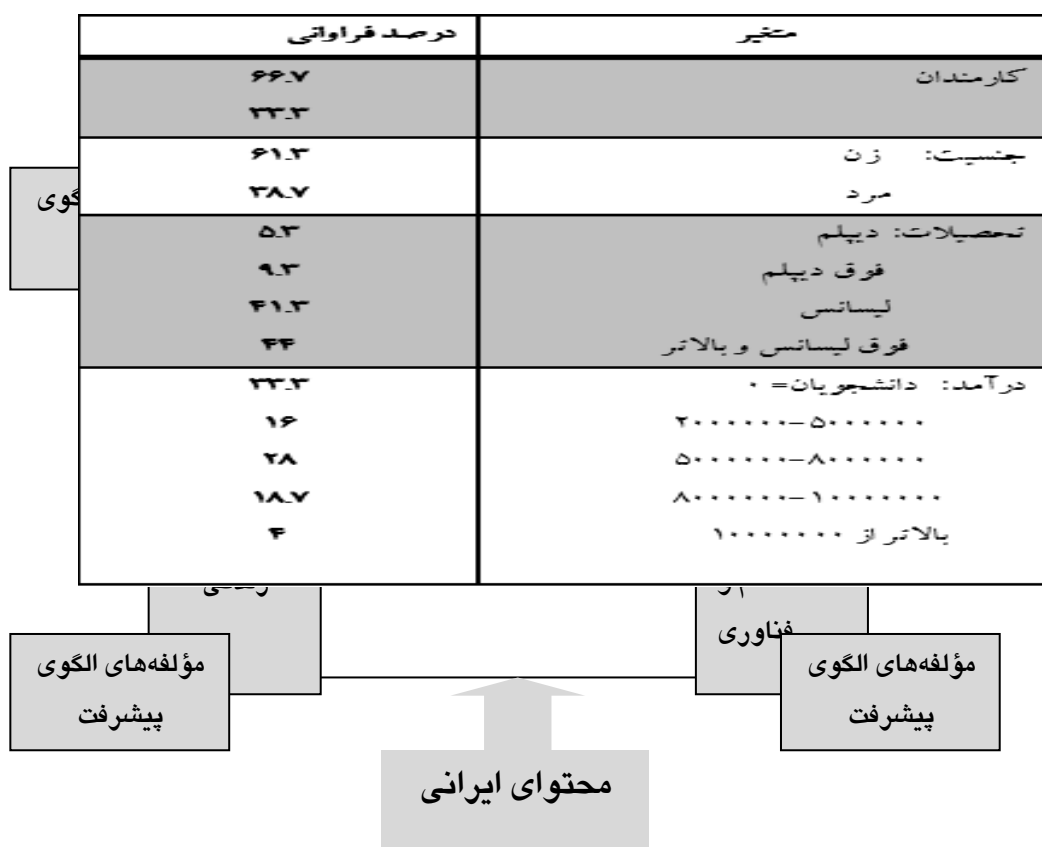
درک تغییر

در خصوص درک تغییر قرآن کریم صراحتاً آغازگاه تغییر را خود انسان می‌داند و می‌فرماید ((خداوند هیچ کس و هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد مگر اینکه خود تغییر کنند)). (رعد/۱۱)

عدم قطعیت

در خصوص عدم قطعیت نیز امام صادق (ع) می‌فرماید: ((ما در شرایط متغییر زندگی می‌کنیم. پس در کار و تلاش برای دنیا چنان باش که گویی جاودانی و در برابر تعییر شرایط و بانگ رفتن چنان باش که کوی ای روان)). (رضی، ۱۳۰۶ ق)

مدل تحقیق باتوجه به دیدگاه کارافرینی اسلامی والگوی ایرانی پیشرفت:

مدل تلفیقی کارافرینی اسلامی والگوی ایرانی پیشرفت اسلامی ایرانی (محقق ساخته)

نتیجه گیری:

با توجه به نقائص برشمرده در الگوی های توسعه تجویزی غرب، این الگو نمی‌تواند جمهوری اسلامی ایران را با اهداف و ارزش های متعالی آن منطبق نماید. بر این اساس، الگوی پیشرفت همانطور که ذکر شد، باید دو ساحتی باشد، چرا که انسان اسلامی، خودموجودی دو ساحتی است. این انسان باید تحت لوای الگویی به تعالی برسد، که خودم‌تعالی باشد و به نظر الگوی اسلامی - ایرانی تشریح شده در چهار عرصه فکر و اندیشه، علم و فناوری، زندگی و معنویت و با دو محتوای اسلامی و ایرانی، منطبق بر این خواسته خواهد بود و این همان است که مطمح نظر مقام عظامی ولایت است. از مطالب بالا میزان اهمیت کارآفرینی و کارآفرینان برای توسعه و پیشرفت اقتصادی روشن و آشکار می‌باشد این مهارت برای کشورهایی از جمله کشور ما که دارای منابع غنی و ثروت‌های ملی زیادی است و از نظر اقتصادی چندان پیشرفته و توسعه یافته نمی‌باشد؛ بیشتر حائز اهمیت است. در خاتمه می‌توان گفت که با تاکید بر فرهنگ و ارزش‌های غنی اسلامی و دینی می‌توان به این امر مهم (کارآفرینی) دست یافت؛ با نهادینه ساختن این ارزش‌ها و فرهنگ اسلامی؛ جامعه کارآفرین را ایجاد نمائی‌ام که در تمامی زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کارآفرین باشند و موجبات رشد و توسعه همه جانبه و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت را فراهم کنند. پیشرفت باید مبتنی بر ((اصول اسلامی)) باشد و این اصول، شاخص الگوی پیشرفت هستند. همچنین همانطور که اشاره شد، الگوی پیشرفت ظرفی دارد و آن اسلامی و ایرانی بودن آن است. این ظرف اسلامی و ایرانی از هم جدا نیست. اسلام به ایرانی هویت بخشید و ایرانی نیز موجبات گسترش اسلام را فراهم نمود. این الگو از سوی متفکران ایرانی مسلمان شکل خواهد گرفت و الگویی کاملاً ایرانی و متناسب با بوم ماست.

منابع:

۱. احمدپورداریانی، محمود، (۱۳۸۷). کارآفرینی تعاریف، نظریات، الگوها، چاپ هشتم، تهران: انتشارات جاجرمی، ص ۱۶۶.
۲. اختر شهر، علی، (۱۳۸۶) «اسلام و توسعه»، تهران، - سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۳. خنیفر، حسین (۱۳۸۵) کارآفرینی در نظام آموزشی، ناشر: ایران نگین، مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران - پردیس قم.
۴. رضی، شریف (۱۳۰۶ ق) "خصایص الائمة (ع) خصائص امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (ع)، لبنان، بیروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات"

۵. صمدآقایی، جلیل، (۱۳۷۸)، " سازمان‌های کارآفرین"، چاپ اول، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.
۶. صمدآقایی، جلیل، (۱۳۸۲)، " سازمان‌های کارآفرین"، چاپ دوم، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.
۷. طباطبایی، نیره السادات، (۱۳۸۶)، بررسی و تحلیل الگوهای آموزش کارآفرینی در ایران، همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی
۸. قرآن کریم (سوره: بقره/۲۵۵، ذاریات/۴۷، طه/۹۸ و مائده/۵۴، رعد/۱۱).
۹. کرد نائیج، اسدالله، زالی، محمد (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت کشور، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی، فرهنگی کار جامعه، شماره ۹۷ و ۹۶، صص ۱۳-۴
۱۰. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۰.
۱۱. مقام معظم رهبری (۱۳۸۷/۷/۷)، بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی و دانشجویان دانشگاه‌ها، وب گاه مقام معظم رهبری.
۱۲. مقام معظم رهبری (۱۳۸۹/۹/۱۰) بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، وب گاه مقام معظم رهبری.
۱۳. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۱، ص ۳۸۹. نهج البلاغه (خطبه: ۲۰، ۱۱۴، ۱۶۱، ۱۸۲ و ۲۵۷، قصار ۱۱۶۹).
۱۴. Deakins, D. and Freel, M (۱۹۹۸) "Entrepreneurial Learning and the Growth Process in SMEs", the Learning Organization ۵ (۳): ۱۴۴- ۵۵. White Rose Centre for Excellence in Teaching and Learning of Enterprise.
۱۵. Echoles, A. and Neck, C. (۱۹۹۸). The impact of behavior and structure on corporate entrepreneurship success, Journal of Managerial Psychology, ۱۳:۳۸-۴۶.
۱۶. Zampetakis, L.A., & Moustakis, V. (۲۰۱۰). An exploratory research on the factors stimulating corporate entrepreneurship in the Greek public sector, International Journal of Manpower Vol. ۳۱ No. ۸, pp. ۸۷۱-۸۸۷.
۱۷. Stam, W. ۲۰۰۸. Does networking work? How industry events shape the social networks and performance of new ventures. Paper presented at the Babson Entrepreneurship Research Conference, June ۲۰۰۸, Chappel Hill, U.S.A. ۵

۱۸. Lingelbach, DC, De La Vina, L and Asel, P (۲۰۰۵) What's Distinctive about Growth-Oriented Entrepreneurship in Developing Countries? Center for Global Entrepreneurship Working Paper San Antonio, Texas: UTSA College of Business
۲۰. Lazear, Edward. P. (۲۰۰۳) Balanced Skills and Entrepreneurship, Hoover Institution & Graduate School of Business Stanford University

